

সমন্বিত আৰু জৈৱিক পদ্ধতিৰে ধানৰ ৰোগ নিয়ন্ত্ৰণ

শ্ৰীমতী অঞ্জুমালা ডেকা
শ্ৰী চন্দন কুমাৰ ডেকা
ড° তুলসী প্ৰসাদ শইকীয়া

কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ
অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়
চিলঙনী, নগাঁও, অসম

আমাৰ অসমৰ প্ৰধান খেতি হ'ল ধানখেতি। অসমৰ মুঠ কৃষিভূমিৰ বেছি ভাগতেই ধানখেতি কৰা হয় যদিও অসমত ধানৰ গড় উৎপাদন সৰ্বভাৰতীয় গড় উৎপাদনতকৈ বহু কম। বিভিন্ন কাৰকৰ লগতে ভিন ভিন ৰোগৰ আক্ৰমণেও ধানৰ কঠীয়া পৰাৰ পৰা শস্য পুৰঠ হোৱালৈ বিভিন্ন পৰ্যায়ত বিস্তৰ ক্ষতি সাধন কৰা দেখা যায় আৰু তাৰ ফলত উৎপাদন যথেষ্ট পৰিমাণে হ্রাস পায়। ধাননি পথাৰত পৰিলক্ষিত হোৱা ধানৰ বিভিন্ন ৰোগ সমূহ হ'ল ব্লাষ্ট, পাতত মুগা দাগ পৰা, বেঞ্চেৰীয়াজনিত পাত লেবেলা পৰা আৰু পাত দেই যোৱা ৰোগ, বাকানী, বৌখা দেই যোৱা, বৌখা পচা (Sheath rot), টুংৰ' ভাইৰাচ আদি। সাৰ আৰু জলসিঞ্চনৰ বাবে অত্যাধিক ধন ভাঙি কৰা খেতি ডবাই বিভিন্ন ৰোগৰ বাবে সঠিক উৎপাদন দিব নোৱাৰে। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ ৰাজ্যৰ বেছি সংখ্যক কৃষকেই প্ৰয়োজনীয় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰাৰ পৰা বিৰত থাকে। আনহাতে যি সকল কৃষকে প্ৰতিকাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে তেওঁলোকেও প্ৰধানকৈ ৰাসায়নিক দৰৱৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰা দেখা যায়। ৰাসায়নিক দৰৱৰ মাত্ৰাধিক প্ৰয়োগে পৰিবেশ প্ৰদূষণকে ধৰি বিভিন্ন সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে। সেয়ে এই ঔষধ সমূহৰ পৰা হোৱা পাৰিপাৰ্শ্বিক আৰু জনস্বাস্থ্যৰ ক্ষতিৰ প্ৰতি লক্ষ কৰি সমন্বিত তথা সু-সংহত আৰু জৈৱিক পদ্ধতিৰে ৰোগ নিয়ন্ত্ৰণৰ ওপৰত বৰ্তমান গুৰুত্ব দিব লাগিব। এই ক্ষেত্ৰত ল'ব লগা ব্যৱস্থাৱলী বোৰ হৈছে-

১) জাত নিৰ্বাচন :

সদায় ৰোগ প্ৰতিৰোধী উচ্চ উৎপাদনক্ষম জাতৰ- ব্যৱহাৰত গুৰুত্ব দিয়াৰ লগতে সুষ্ঠু, সৱল আৰু নিৰোগী বীজ সংগ্ৰহ ও ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে যাতে বেমাৰৰ বীজাণু নাথাকে।

২) বীজ শোধন :

ধানৰ বহুতো ৰোগৰ মূল উৎপত্তি স্থল হৈছে আক্ৰান্ত বীজ। সেয়ে সিঁচাৰ আগতে বীজখিনি ৰাসায়নিক বা জৈৱিক ঔষধেৰে শোধন কৰি ল'ব লাগে।

ৰাসায়নিক ঔষধেৰে বীজ শোধন : ৰোৱা আহ, শালি আৰু বৰোধানৰ ক্ষেত্ৰত বীজ সিঁচাৰ আগতে তলত উল্লেখ কৰা যিকোনো এবিধ ঔষধৰ মিশ্ৰণত ২৪ ঘণ্টা তিয়াই ৰাখি বীজখিনি শোধন কৰি ল'ব লাগে। ১ কেজি বীজ শোধন কৰিবলৈ ১ লিটাৰ ঔষধ মিশ্ৰিত পানীৰ প্ৰয়োজন।

ঔষধৰ নাম

পৰিমাণ

ইন্দোফিল এম-৪৫/কেপটাফ/ফলটাফ

২.৫ গ্ৰাম / লিটাৰ পানী

জৈৱিক ঔষধেৰে বীজ শোধন : ৫ গ্ৰাম জৈৱিক ঔষধ যেনে টাইক'ডাৰ্মা ভিবিডি বা টাইক'ডাৰ্মা হাৰ্জেনিয়াম প্ৰতি কেজি বীজৰ সৈতে মিহলাব লাগে। প্ৰথমে জৈৱিক ঔষধখিনি অলপমান পানীৰ লগত মিহলাই এটা থুপথুপীয়া ঘোলৰ দৰে বনাই বীজখিনি ঔষধৰ মিশ্ৰণৰ লগত এনেদৰে মিহলাব লাগে যাতে প্ৰতিটো বীজৰ চাৰিওফালে ঔষধৰ এটা প্ৰলেপ পৰে। তাৰ পিছত আধা ঘণ্টা ছাঁত শুকুৱাই সিঁচিব লাগে।

৩) উন্নত কৃষি কৌশল অৱলম্বণ : সঠিক কৃষি কৌশল যেনে ভালদৰে মাটি প্ৰস্তুত কৰা, সুষমসাৰ প্ৰয়োগ, সময়মতে বীজ সিঁচা আৰু বোৱা, প্ৰয়োজনীয় পানী যোগান, সময়ত বন-বাত নিয়ন্ত্ৰণ কৰা আদিত গুৰুত্ব দিব লাগিব।

○ সুষমসাৰ প্ৰয়োগ আৰু সঠিক সময়ত সঠিক পৰিমাণৰ পানী যোগানত শস্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি হয় আৰু তেতিয়া বেমাৰৰ আক্ৰমণ প্ৰতিৰোধ কৰিব পৰা শক্তি গছে আহৰণ কৰিব পাৰে।

○ পথাৰৰ আলিবোৰত আৰু মাজত থকা ঘাই বনবোৰ ভালদৰে নিবাই দিব লাগে। বহুতো বোগৰ বাহক হ'ল এই বনবাত সমূহ।

৪) পথাৰ পৰিদৰ্শন :

সঘনাই পথাৰ পৰিদৰ্শন কৰি বোগাক্ৰান্ত গছ দেখা মাত্ৰেই উভালি পুতি বা পুৰি পেলাব লাগে যাতে সেইবোৰৰ বংশ বৃদ্ধি হৈ অধিক অনিষ্ট সাধন কৰিব নোৱাৰে।

৫) ধান চপোৱাৰ পাছতে পথাৰখনৰ ধানৰ নৰা, মুঢ়া আদি গোটাই পুৰি দুচাহমান হালবাই মাটি শুকাবলৈ দিব লাগে। কাৰণ বহুতো বোগৰ উৎপত্তি স্থল হ'ল ধানৰ-খেৰ, নৰা, আক্ৰান্ত পথাৰত থকা ধানৰ মুঢ়া, তাৰ পৰা ওলোৱা গজালি আদি।

৬) বোগাক্ৰান্ত পথাৰ আৰু গছৰ পৰা কেতিয়াও সঁচৰ বাবে বীজ ৰাখিব নালাগে।

৭) সাৰৰ ব্যৱহাৰ :

○ ব্লাষ্ট বোগে দেখা দিলে পথাৰত নাইট'জেনযুক্ত সাৰৰ পৰিমাণ কমাই পটাছ সাৰ ওপৰঞ্চিঃ ৪ কিলোগ্ৰাম প্ৰতিবিঘাত প্ৰয়োগ কৰিব।

○ পাতত মুগা দাগ পৰা বোগৰ ক্ষেত্ৰত উপযুক্ত পৰিমাণে সাৰ প্ৰয়োগ কৰাৰ লগতে পটাছ সাৰ উপৰঞ্চিঃ ৪ কিলোগ্ৰাম প্ৰতি বিঘাত ছটিয়াই বোকাৰ লগত মিহলাই দিব।

○ বেঙেৰিয়াজনিত পাত দেই যোৱা ৰোগে আক্ৰান্ত খেতিত নাইট'জেনযুক্ত সাৰ টপড্ৰেচিং কৰাৰ পৰিবৰ্ত্তে উপৰঞ্চিঃ ৪ কিঃগ্ৰাঃ পটাছ সাৰ প্ৰতি বিঘাত প্ৰয়োগ কৰি বোকাৰ লগত মিহলাই দিব নাইবা ৩ ভাগ শক্তিয়ুক্ত পটাছ সাৰৰ মিশ্ৰণ স্প্ৰে কৰিব।

○ বৌখা দেই যোৱা আৰু বৌখা পঁচা ৰোগৰ ক্ষেত্ৰত ইউৰীয়া সাৰৰ ব্যৱহাৰ সীমিত কৰিব লাগে আৰু ধান ৰোৱাৰ দুৰত্ব বঢ়াব লাগে।

৮) কেঁচা গোবৰ প্ৰয়োগ : ধানৰ বেঙেৰিয়াজনিত পাত লেবেলা আৰু পাত দেই যোৱা ৰোগৰ নিয়ন্ত্ৰণত কেঁচা গোবৰ ২০০ গ্ৰাম প্ৰতি লিটাৰ পানীত মিহলাই ৭ দিনৰ অন্তৰে অন্তৰে তিনি-চাৰিবাৰ স্প্ৰে কৰিব লাগে।

৯) ৰাসায়নিক ঔষধ প্ৰয়োগ :

○ ৰোগৰ প্ৰকোপ বাঢ়িলে ব্লাষ্ট, বৌখা পঁচা আৰু বৌখা দেই যোৱা ৰোগৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ ক্ষেত্ৰত বেভিষ্টিন/ডেব'চাল/টপচিন এম ১ গ্ৰাম প্ৰতি লিটাৰ পানীত মিহলাই স্প্ৰে কৰিব।

○ পাতত মুগা দাগ পৰা ৰোগৰ ক্ষেত্ৰত ইন্দোফিল এম-৪৫/ব্লাইটক্স-৫০ নামৰ দৰৱ ২.৫ গ্ৰাম প্ৰতি লিটাৰ পানীত মিহলাই স্প্ৰে কৰিব।

○ বেঙেৰিয়াজনিত পাত দেই যোৱা ৰোগ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ ষ্ট্ৰেপ্ট'চাইক্লিন নামৰ এণ্টি বায়টিক ৩ গ্ৰাম ১০০ লিটাৰ পানীত মিহলাই স্প্ৰে কৰিব।

○ টুংৰ' ভাইৰাচ ৰোগ চগা পোকৰ দ্বাৰা বিস্তাৰিত হয়। সেয়ে এই ৰোগ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ হ'লে চগা পোক বিধ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব লাগিব। চগা পোক নিয়ন্ত্ৰণত ৰাখিবলৈ ক্ল'ৰপাইৰিফচ ২০ ইচি জাতীয় ঔষধ (ডাৰ্চবান/কোৰাবান/ডাৰমেট আদি) ৰ যি কোনো এবিধ ঔষধৰ ২.৫ মিঃলিঃ প্ৰতিলিঃ পানীত মিহলাই স্প্ৰে কৰিব।

১০) জৈৱিক ঔষধ প্ৰয়োগ : ৰাসায়নিক ঔষধ স্প্ৰে কৰাৰ দৰেই বিভিন্ন জৈৱিক ঔষধ স্প্ৰে কৰিব পাৰি। ইয়াৰ বাবে ৫-১০ গ্ৰাম জৈৱিক ঔষধ ১ লিঃ পানীত মিহলাই গছৰ পাত আৰু গা-গছত ভালদৰে স্প্ৰে কৰিব লাগে।

অধিক তথ্য জানিবৰ বাবে কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ, নগাঁওৰ নগত যোগাযোগ কৰক।

দূৰভাষ :- ০৩৬৭২ - ২২৫৩৮৪

○ কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ, নগাঁও দ্বাৰা প্ৰস্তুত আৰু কাৰ্য্যসূচী সমন্বয়ক, কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ, নগাঁওৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত।